

اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله

(مطالعه تطبیقی حقوق ایران و مصر)

احمد رضانی

عضو هیات علمی دانشگاه علم و فرهنگ

فهرست مطالب

بخش مقدماتی - تحول تاریخی اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی

- ادله ۱۷
- ۱- مرحله نخست: مرحله فطری یا بدوی ۲۶
- ۲- مرحله دوم: دوره دلایل مذهبی ۲۶
- ۳- مرحله سوم: مرحله اثبات مقید و محدود (دوره دلایل قانونی) ۲۷
- ۴- مرحله چهارم: مرحله اقتناع وجدانی (دوره دلایل معنوی) ۲۸
- ۵- مرحله پنجم: مرحله ادله علمی ۲۸
- مبحث نخست: اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در مرحله دادگستری خصوصی ۲۹
- گفتار نخست: مرحله دادرسی توسط پدر خانواده ۲۹
- گفتار دوم: مرحله دادرسی شخصی ۳۱
- گفتار سوم: مرحله دادرسی تحکیمی (داوری) ۳۲
- گفتار چهارم: مرحله دادرسی ایزدی (غیبی) ۳۴
- مبحث دوم: اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در مرحله دادگستری عمومی ۳۶
- گفتار نخست: اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در قوانین باستان ۳۷
- الف) قوانین بین النهرین: ۳۷
- ب) قوانین ایران باستان ۴۱
- ۱- از عیلامی ها تا تشکیل دولت ماد ۴۳
- ۱/۱- عیلامی ها: ۴۳
- ۲/۱- قوانین عیلامی ها و ارتباط آنها با قانون نامه حمورابی: ۴۴
- ۳/۱- آریاییان ۴۵
- ۲- مادوپارس: ۴۶

۶ □ اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله

- ۴۶..... ماد: ۱/۲-.....
- ۴۷..... ۲/۲- پارس (دولت هخامنشی):.....
- ۴۹..... ۳- شاهنشاهی ساسانیان.....
- ۵۱..... ج (قوانین مصر باستان.....
- ۵۲..... د) قوانین یونان باستان:.....
- ۵۴..... ه) قوانین رم باستان.....
- ۵۷..... گفتار دوم: اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در قوانین قرون میانه (وسطی).....
- ۵۷..... الف) اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در انگلستان قرون وسطی.....
- ۵۸..... ۱- قسامه.....
- ۵۸..... ۲- آزمایش ایزدی (اوردالی).....
- ۶۰..... ب) اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در فرانسه قرون میانه:.....
- ۶۲..... ۱- ادله در دادرسی‌های قبل از انقلاب ۱۷۸۹ فرانسه.....
- ۶۳..... ۲- انواع دلیل.....
- ۶۴..... ۳- قدرت و ارزش اثباتی ادله:.....
- ۶۶..... گفتار سوم: اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در قوانین معاصر.....

بخش نخست - مفهوم، قلمرو و استثنائات اختیار دادرسی کیفری در

ارزیابی ادله..... ۷۵

- ۷۶..... فصل نخست: اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله در نظام‌های دادرسی و اثبات.....
- ۷۷..... مبحث نخست: نظام‌های دادرسی کیفری.....
- ۷۷..... گفتار نخست: نظام اتهامی.....
- ۷۷..... الف) سابقه پیدایش نظام اتهامی.....
- ۷۸..... ب) ویژگی‌های نظام اتهامی.....
- ۷۹..... ج) شیوه محاکمه و ادله اثبات جرم:.....
- ۸۰..... د) نقش دادرسی در ارزیابی ادله.....
- ۸۱..... ه) مزایا و معایب نظام اتهامی:.....
- ۸۲..... گفتار دوم: نظام تفتیشی.....

فهرست مطالب □ ۷

- الف) سابقه پیدایش نظام تفتیشی: ۸۲
- ب) ویژگی‌های نظام تفتیشی: ۸۳
- ج) شیوه رسیدگی و ادله اثبات جرم: ۸۴
- د) نقش دادرس در ارزیابی ادله ۸۵
- ه) محاسن و معایب نظام تفتیشی: ۸۶
- ۱- محاسن: ۸۶
- ۲- معایب: ۸۶
- گفتار سوم: نظام دادرسی مختلط فرانسوی ۸۷
- الف) سابقه پیدایش نظام مختلط: ۸۷
- ب) ویژگی‌های نظام مختلط: ۸۷
- ۱- مرحله تحقیقات مقدماتی: ۸۷
- ۲- مرحله رسیدگی و اصدار حکم: ۸۸
- ۳- تحول نظام مختلط: ۸۸
- ج) شیوه محاکمه و ادله اثبات جرم: ۸۹
- ۱- شیوه رسیدگی: ۸۹
- ۲- ادله اثبات دعوا: ۸۹
- د) نقش دادرس در ارزیابی ادله: ۸۹
- ه) محاسن و معایب نظام مختلط: ۹۰
- ۱- محاسن: ۹۰
- ۲- معایب: ۹۰
- مبحث دوم: نظام‌های ادله اثبات ۹۱
- گفتار نخست: نظام ادله معنوی ۹۱
- گفتار دوم: نظام ادله قانونی ۹۶
- ۱- دلایل کامل (Les preuves pleines) ۹۸
- ۲- ادله ناقص یا نصف دلیل (preuves Les semi-pleines) ۹۸
- ۳- ادله سبک (Preuves Les Legeres) ۹۸
- ۴- دلیل ضعیف (Les preuves imparfaites) ۹۹

۸ □ اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله

- گفتار سوم: نظام ادله اثبات مختلط ۱۰۱
- گفتار چهارم: نظام ادله کیفری در حقوق ایران و مصر ۱۰۳
- الف) وضعیت نظام ادله کیفری در نظام تقنینی - قضایی ایران ۱۰۴
- ۱- وضعیت نظام ادله کیفری در نظام تقنینی - قضایی ایران پیش از انقلاب اسلامی ۱۰۵
- ۲- وضعیت نظام ادله کیفری در نظام تقنینی - قضایی ایران پس از انقلاب اسلامی ۱۰۸
- ب) وضعیت نظام ادله کیفری در نظام تقنینی - قضایی مصر ۱۱۲
- مبحث سوم: اختیار دادرسی کیفری در نظام دادرسی اسلامی ۱۱۳
- گفتار نخست: نظام دادرسی در حقوق اسلامی ۱۱۳
- ۱- مراجعه مستقیم به قاضی ۱۱۴
- ۲- وحدت قاضی ۱۱۵
- ۳- پذیرش اصل برائت ۱۱۵
- ۴- تشریح قسامه به عنوان یکی از طرق اثبات دعوا ۱۱۶
- ۵- امکان صدور حکم بر مبنای علم قاضی ۱۱۷
- ۶- قطعی بودن احکام جز در موارد استثنایی ۱۱۸
- ۷- علنی بودن دادرسی ۱۲۱
- گفتار دوم: نظام ادله اثبات در حقوق اسلامی ۱۲۳
-
- فصل دوم: ماهیت و نمود های اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله ۱۳۶
- مبحث نخست: قاعده عام در اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله و دلایل توجیهی آن ۱۳۶
- گفتار نخست: قاعده عام ۱۳۶
- الف) ارزیابی موضع قانونگذار ایرانی ۱۳۹
- ب) ارزیابی موضع قانونگذار مصری: ۱۴۲
- گفتار دوم: دلایل توجیهی ۱۴۳
- الف) طبیعت اثبات در امور کیفری: ۱۴۴
- ب) طبیعت عملیات دادرسی و نقش فعال و ایجابی دادرسی کیفری: ۱۴۶

فهرست مطالب □ ۹

- مبحث دوم: ضرورت و مفهوم قناعت قضایی دادرس و راه حصول آن ۱۴۸
- گفتار نخست: ضرورت وجود قناعت قضایی دادرس برای صدور رأی محکومیت ۱۴۹
- الف) اصل برائت ۱۴۹
- ب) سیره عقلا ۱۵۱
- ج) ضعف احتمال در ادعای مدعی و قوت احتمال در انکار متهم ۱۵۲
- د) استثنایی بودن محکومیت ۱۵۳
- گفتار دوم: ماهیت قناعت قضایی ۱۵۳
- الف) شناخت مفاهیم ادراکی ۱۵۳
- ۱- یقین: ۱۵۳
- ۲- غلبه الظن و یا ظن متأخم به یقین: ۱۵۴
- ۳- ظن: ۱۵۵
- ۴- شک: ۱۵۵
- ۵- ارتباط مباحث فوق با محل بحث: ۱۵۶
- ب) پایه قناعت قضایی ۱۵۸
- ج) مفهوم قناعت قضایی ۱۶۰
- گفتار سوم: راه حصول قناعت قضایی در پرتو ارزیابی ادله ۱۶۴
- مبحث سوم: نمودهای اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله ۱۶۷
- گفتار نخست: ارزیابی خود ادله ۱۶۸
- الف) آزادی دادرس کیفری در عدم پذیرش دلیل: ۱۶۸
- ب) آزادی دادرس کیفری در پذیرش دلیل: ۱۶۹
- گفتار دوم: ارزیابی از جهت منبع ادله ۱۷۰
- گفتار سوم: ارزیابی ادله به صورت مجموعی ۱۷۱
- فصل سوم: دامنه اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله ۱۷۵**
- مبحث نخست: قلمرو اختیار دادرس کیفری از جهت موضوع آن ۱۷۵
- گفتار نخست: مفهوم دلیل ۱۷۶
- الف) مفهوم لغوی دلیل: ۱۷۶

۱۰ □ اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله

- ب) مفهوم اصطلاحی دلیل: ۱۷۶
- گفتار دوم: نقش دلیل در اثبات امور کیفری ۱۷۸
- نقش دلیل در اثبات امور کیفری از دو جهت آشکار می‌گردد: یکی تمرکز بر شخص متهم و دیگری نقش فعال دادرس کیفری در جمع آوری ادله برای جستجوی حقیقت و کشف و رسیدن به آن می‌باشد. ۱۷۸
- الف) تمرکز بر شخص متهم ۱۷۸
- ب) نقش فعال دادرس کیفری در جمع آوری ادله برای جستجوی حقیقت ۱۷۹
- گفتار سوم: تقسیم بندی ادله کیفری ۱۸۰
- ۱- ادله گفتاری ۱۸۰
- ۲- ادله مادی و قابل مشاهده برای دادرس ۱۸۰
- ۳- ادله علمی ۱۸۱
- مبحث دوم: قلمرو اختیار دادرس کیفری از جهت مرحله طرح دعوی کیفری ۱۸۳
- گفتار نخست: دیدگاه‌های مختلف در خصوص اختیار دادرس کیفری در مرحله دادرس ۱۸۳
- الف) دیدگاه نخست ۱۸۳
- ب) دیدگاه دوم ۱۸۴
- گفتار دوم: ارزیابی دیدگاه‌ها ۱۸۶
- مبحث سوم: اختیار دادرس حقوقی در ارزیابی ادله ۱۸۷
- گفتار نخست: مقایسه اختیار دادرس کیفری و حقوقی در ارزیابی ادله ۱۸۷
- گفتار دوم: قلمرو اختیار دادرس حقوقی ۱۹۴
- فصل چهارم: استثناءات اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله ۲۰۰**
- مبحث نخست: تعیین ارزش ادله (موارد تعیین کننده ارزش ادله) ۲۰۱
- گفتار نخست: امارات قانونی ۲۰۱
- گفتار دوم: گزارش‌های ضابطین، احکام و قرارهای قضایی ۲۰۶
- الف) گزارش‌های ضابطین ۲۰۶
- ب) احکام و قرارهای قضایی ۲۰۸

فهرست مطالب □ ۱۱

گفتار سوم: شهادت	۲۱۱
الف) شهادت خویشاوندان علیه متهم	۲۱۱
ج) شهادت بدون ادای سوگند	۲۱۳
مبحث دوم: اثبات برخی جرایم با دلیل خاص	۲۱۵
گفتار نخست: اثبات برخی جرایم با دلیل خاص در کشور مصر	۲۱۵
الف) تلبس به زنا	۲۱۶
ب) اعتراف	۲۱۷
ج) نوشته‌ها و برگه‌ها	۲۱۷
د) وجود متهم به زنا در محل اختصاص یافته برای حریم	۲۱۸
گفتار دوم: اثبات برخی جرایم با دلیل خاص در کشور ایران	۲۱۹
الف) اصل حاکم در جرایم حدی	۲۲۰
ب) لزوم تعدد شهادت و اقرار در جرایم حدی	۲۲۱
۱- تعدد شاهد	۲۲۲
۲- تعدد اقرار	۲۲۲
مبحث سوم: لزوم انضمام اقناع‌ها در سیستم تعدد قاضی	۲۲۳
گفتار نخست: مرحله اندیشه ورزی در سیستم تعدد قاضی	۲۲۴
الف) سری بودن تبادل آرا	۲۲۴
ب) علنی بودن تبادل آرا	۲۲۵
گفتار دوم: مرحله صدور رأی در سیستم تعدد قاضی	۲۲۶

بخش دوم - کاربرد عملی اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی

ادله	۲۳۱
فصل نخست: ضوابط اختیار دادرسی کیفری در ارزیابی ادله	۲۳۲
مبحث نخست: ضوابط قانونی مربوط به صلاحیت و رعایت سلامت ادله	۲۳۳
گفتار نخست: احراز صلاحیت دادرسی برای رسیدگی به پرونده	۲۳۳
گفتار دوم: رعایت سلامت ادله (قانونی بودن طریق تحصیل دلیل)	۲۳۶
۱- نقش دلیل غیر قانونی در اثبات	۲۴۲

۱۲ □ اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله

- ۱/۱- ارزش دلیل غیر مشروع نسبت به دلیل محکومیت ۲۴۲
- ۱/۲- ارزش دلیل غیر مشروع نسبت به دلیل براءت ۲۴۳
- ۲- چگونگی اختیار دادرس کیفری در موارد بطلان دلیل ۲۴۳
- ۲/۱- نظریه بطلان الزامی به صورت مطلق: ۲۴۶
- ۲/۲- نظریه بطلان قانونی ۲۴۷
- ۲/۳- نظریه بطلان ذاتی: ۲۴۷
- ۲/۴- نظریه عدم بطلان به خاطر نبودن ضرر: ۲۴۸
- ۱- بطلان مطلق: ۲۴۹
- ۲- بطلان نسبی: ۲۵۰
- ب) رعایت شرائط اختصاصی هر یک از دلایل ۲۵۱
- مبحث دوم: ضوابط قضایی حاکم بر اختیار دادرس در ارزیابی ادله ۲۵۴
- گفتار نخست: ارزیابی بر اساس ادله مطروحه در جلسه دادگاه ۲۵۵
- الف) اصل شفاهی بودن دادرسی های کیفری ۲۵۵
- ب) بی طرفی دادرس ۲۵۶
- ج) عدم جواز صدور حکم بر اساس علم شخصی ۲۵۹
- گفتار دوم: احاطه و اشراف کامل دادرس به دلیل ۲۶۱
- گفتار سوم: رعایت اصل توافعی بودن دادرسی ۲۶۳
- فصل دوم: ارزیابی ادله گفتاری** ۲۶۶
- مبحث نخست: اقرار ۲۶۸
- گفتار نخست: مفهوم اقرار ۲۶۸
- گفتار دوم: تفاوت اقرار در امور مدنی و امور کیفری ۲۶۹
- گفتار سوم: ارزیابی اعتراف توسط دادرس ۲۷۰
- الف) ارزیابی اعتراف در حقوق کیفری ایران ۲۷۰
- ب) ارزیابی اعتراف در حقوق کیفری کشور مصر ۲۷۲
- مبحث دوم: شهادت ۲۷۵
- گفتار نخست: مفهوم شهادت ۲۷۵

فهرست مطالب □ ۱۳

گفتار دوم: اهمیت شهادت در اثبات.....	۲۷۷
گفتار سوم: ارزیابی شهادت.....	۲۸۰
الف) ارزیابی شهادت در حقوق کیفری ایران.....	۲۸۰
ب) ارزیابی شهادت در حقوق کیفری مصر.....	۲۸۵
مبحث سوم: قسامه.....	۲۸۶
گفتار نخست: تعریف قسامه.....	۲۸۶
گفتار دوم: جایگاه لوث در قسامه و ارزیابی آن توسط دادرس.....	۲۸۷
گفتار سوم: لزوم نوعی و متعارف بودن ظن و بیان مستند آن.....	۲۹۲
الف) مسأله نخست:.....	۲۹۲
۱- نظریه اول.....	۲۹۲
۲- نظریه دوم.....	۲۹۳
ب) مسأله دوم.....	۲۹۳
فصل سوم: ارزیابی ادله غیرگفتاری (آسناد، کارشناسی و امارات).....	۲۹۵
مبحث نخست: آماره.....	۲۹۵
گفتار نخست: مفهوم، اهمیت و اقسام آماره (قرینه):.....	۲۹۵
الف) مفهوم آماره.....	۲۹۵
ب) اهمیت آماره.....	۲۹۶
ج) اقسام آماره.....	۲۹۷
گفتار دوم: ارزیابی آماره قانونی.....	۲۹۸
الف) اختیار ارزیابی آماره قانونی در حقوق کیفری ایران.....	۲۹۹
ب) اختیار ارزیابی آماره قانونی در حقوق کیفری مصر.....	۲۹۹
گفتار سوم: ارزیابی آماره قضایی.....	۳۰۰
الف) اختیار ارزیابی آماره قضایی در حقوق کیفری ایران.....	۳۰۱
ب) اختیار ارزیابی آماره قضایی در حقوق کیفری مصر.....	۳۰۲
مبحث دوم: اسناد.....	۳۰۴
گفتار نخست: تعریف و اهمیت سند.....	۳۰۴

۱۴ □ اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله

- گفتاردوم: ارزیابی سند ۳۰۵
- الف) در حقوق کیفری ایران ۳۰۵
- ب) در حقوق کیفری مصر ۳۰۶
- مبحث سوم: معاینه و تحقیق محلی ۳۰۶
- گفتار نخست: مفهوم معاینه و تحقیق محلی ۳۰۷
- الف) معاینه محل ۳۰۷
- ب) تحقیق محلی ۳۰۷
- گفتاردوم: ارزیابی معاینه محل و تحقیق محلی ۳۰۸
- الف) در حقوق کیفری ایران ۳۰۸
- ب) در حقوق کیفری مصر ۳۱۰
- مبحث چهارم: کارشناسی ۳۱۰
- گفتار نخست: مفهوم کارشناسی و اهمیت آن ۳۱۱
- الف) مفهوم کارشناس و کارشناسی ۳۱۱
- ب) اهمیت کارشناسی ۳۱۲
- گفتار دوم: ضرورت ارجاع امر فنی به کارشناس ۳۱۵
- الف) ضرورت ارجاع امر فنی به کارشناس در حقوق ایران ۳۱۵
- ب) ضرورت ارجاع امر فنی به کارشناس در آیین دادرسی کیفری مصر ۳۱۹
- ج) ضابطه ارجاع: ۳۲۱
- گفتار سوم: ارزیابی نظر کارشناس ۳۲۲
- الف) در حقوق کیفری ایران ۳۲۲
- ب) در حقوق کیفری مصر ۳۲۳
-
- فصل چهارم: نظارت بر اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله ۳۲۵**
- مبحث نخست: مفهوم نظارت بر اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله ۳۲۵
- گفتار نخست: لزوم بیان مستند حکم در قانون آیین دادرسی ایران و مصر ۳۲۶
- الف) لزوم بیان مستند حکم در قانون آیین دادرسی ایران: ۳۲۶
- ب) لزوم بیان مستند حکم در قانون آیین دادرسی مصر ۳۲۷

فهرست مطالب □ ۱۵

گفتاردوم: اهمیت ارائه مستند رأی	۳۲۹
مبحث دوم: مفهوم حقوقی نظارت بر معقول بودن قناعت قضایی دادرس	۳۳۱
گفتارنخست: نظریه آزادی (عدم الزام) دادرس در بیان مستند قناعت قضایی	۳۳۱
الف) تعارض کنترل اقناع دادرس با وظیفه ذاتی دیوان عالی کشور	۳۳۳
ب) انحصار کنترل قناعت قضایی به وجدان دادرس	۳۳۴
ج) صلاحیت انحصاری دادگاه بدوی در ارزیابی ادله	۳۳۴
گفتاردوم: نظریه الزام دادرس به بیان مستند قناعت قضایی	۳۳۵
مبحث سوم: مصادیق کنترل اختیار دادرس کیفری در ارزیابی ادله	۳۳۹
گفتار نخست: نظارت بر بیان مضمون ادله و مؤدای آن	۳۳۹
گفتار دوم: نظارت بر تناقض بین ادله	۳۴۳
گفتار سوم: نظارت بر اشتباه در استناد	۳۴۴
گفتار چهارم: نظارت بر منطقی بودن ارزیابی ادله	۳۴۵
نتایج و پیشنهادها	۳۴۸

فهرست منابع و مآخذ	۳۵۵
الف) کتاب به زبان فارسی	۳۵۵
ب) کتاب به زبان عربی	۳۵۹
ج) مجموعه قوانین	۳۶۵
د) فرهنگ نامه	۳۶۶
ه) مقاله	۳۶۷
و) پایان نامه	۳۶۷